

get: mihelyt észreveszik, hogy valakinek valamilyen konfliktusa van környezetükben, tanácsaikkal üldözik, magukra kívánják vállalni a megoldást. A lehetetlenre vállalkoznak. A vezető, a nevelő mégsem tehetetlen a mások konfliktusaival szemben, megoldáshoz segítheti társait, diákjait:

a) mindenekelőtt azzal, ha saját életével *ad példát* a konfliktusok helyes feloldására (milyen szánalmas figura az a pedagógus, aki képtelen megbocsátani tanítványainak egy egyszerű valós vagy vélt sérelem miatt)

b) szükség esetén az elfojtott, hamu alatt izzó konfliktusokat *kiélezi* (az árulkodókat szembesíti azokkal, akikre panaszkodnak, a közösség elé visz valamilyen „ügyet”)

c) a közösség érdekében *kiiktatja* a konfliktus okait (szétválasztja a verekedőket, más osztályba, más padba helyezi a gyerekeket, felszólítja a tanárt, kérje áthelyezését)

d) megismerteti és gyakoroltatja tanítványaival a közösségi együttélés *viselkedési formáit* és irányítójukat, a magatartási normákat

e) képessé teszi gyermekeit az önkritikára, vagy ahogy Siskin a kiváló marxista etikus mondja, rendszeres *lelküismeretvizsgálatra*.

Kétségtelen, hogy gyermekeinket a tantárgyi ismeretek megszilárdítása mellett sokkal jobban fel kell készíteni a mindennapi életvitelre. Divat lett ennek egyik összetevőjét, a szexuális felvilágosítást egyoldalúan hangsúlyozni, holott közegéből kiszakítva ez még ártalmas is lehet. A különböző emberi megnyilvánulások helyes értelmezésére, a helyes reagálás módjaira, a szükséglet-szándék-elhatározás-tett és következményei összefüggésében való gondolkodásra kell képessé tenni őket. Tudjanak különbséget tenni valós és megjátszott érzelmek, őszinte barátság és hízélgés, szerelem és udvarlói szerepjátszás között. Ha figyelembe vesszük, hogy az iskolában egyre növekszik a szabad idő mennyisége (11 napos tanítás, ötnapos munkahét stb.), akkor nem hivatkozhatunk arra, hogy erre nem jut idő. A tanítási órákon kívüli foglalkozások felerősíthetik a ritka osztályfőnöki órák ma erőltetve túlértékelt hatósugarait. Kötetlen beszélgetésekre, vitákra van szükség azzal a megszorítással, hogy néhány tömegkommunikációs próbálkozással ellentétben csak formájuk lehet *kötetlen*, világnézeti, erkölcsi tartalmuk mindig *kötött* legyen. Nevelésünk alapállása, hogy „egy tulajdonságban mindig egy másik tükröződik” (J. Kross észt író): úgy alakítsuk ki tanítványainkban a minden emberrel szemben érzett *tökéletes bizalmat*, hogy abban ugyanakkor a *kellő távolságtartás* is tükröződjék, mert más, hogy kiben bízzék meg, és kire bizza rá magát az ember.

DR. KLEININGER OTTÓ
Szekszárd

Érzelmi élet vizsgálata 8-10 éves általános iskolai tanulónál

A gyermek minden tevékenysége és kapcsolata befolyásolja személyiségének alakulását, ezeket érzelmek kísérik, ami alakítja, torzíthatja, de mindenestre motíválja. (Böszörményi-Brunecker 1979.)

Az érzelmek irányításában részt vesz a formáció-retikuláris, a hipotalamusz, de befolyásolja és szabályozza a limbikus rendszer, valamint a temporális lebeny kérgi és kéreg alatti része is (Angyal 1961.)

Felfoghatjuk a kérdést úgy is, hogy az érzélem veleszületett, agyilag determinált és a tanult tényezők együttese. Minket, pedagógusokat természetesen elsősorban a tanult komponens érdekel, a környezet formáló hatása és az a mód, módszer, amivel ezt a milió-hatást befolyásolni lehet.

Az érzelmek mérésére a Lüscher-féle színteszt 8 színből álló színsorát használtuk. Ez egy fehér kartonra ragasztott 2×2 cm-es színes négyzetekből áll, ahol a színek a következő sorrendben helyezkednek el:

lila-kék, szürke-vörös, sárga-fekete, barna-zöld. Ezekből kell a vizsgálatnak szimpatikus, illetve antipatikus színeket választani. Első helyre választja a legszimpatikusabbat, a második helyre az utána következő szimpatikusot és így tovább, majd a legantipatikusabbat s egy másik antipatikus színt úgy, hogy mind a 8 színt rangsorolja.

A vizsgálatot olyan világos helyiségben végeztük, ahol nem kellett műfényt használni.

Hét Tolna megyében levő általános iskolában végeztük el a vizsgálatot. (4 városi, 3 falusi, ebből egy nevelőotthonos iskola volt)

300 alsó tagozatosnál végeztük el a Lüscher-féle színteszttel az érzélem vizsgálatát. Természetesen felhasználtuk munkánkhoz a pedagógusoktól kapott információkat, amit ezúttal köszönünk meg. Nemek szerinti megoszlás: a fiú tanulók száma: 151, a leányoké: 149 volt.

Életkoruk 8–10 év közötti.

A Lüscher-féle színteszttel végzett vizsgálatnál a következő kérdésekre keresünk választ:

1. Van-e már ebben a korban eltérés a fiúk és lányok 8-szín választásában?
2. Szinkronban van-e a felgyorsult biológiai akcelerációval a vizsgáltak személységénívója?
3. Van-e erre a korra jellegzetes színválasztás, és ez eltér-e a német irodalomban talált adatoktól?
4. Milyen pedagógiai konzekvenciák megállapítására nyújt lehetőséget a Lüscher-féle színteszt?

Eredmények, következtetések

A Lüscher-féle színteszttel történt vizsgálat eredménye az 1., 2., 3. és 4. táblázatról olvasható le.

A táblázatok első sorában tüntettük fel a színekre adott válaszok abszolút számát. A második sorban pedig a súlyozott átlagot, amit úgy kaptunk meg, hogy az első helyre adott válasz számát 8-cal, a második helyre adottat 7-tel és így tovább, a 8. helyen álló szín számát pedig eggyel szoroztuk meg. A súlyozott átlagok összege alapján állíthattuk fel a rangsort.

A 4. táblázaton látható a fiúk és lányok összehasonlító vizsgálatának százalékos megoszlása.

Az első helyre választották a lila színt a fiúk és a lányok egyaránt. A lányok majdnem kétszer annyiszor, mint a fiúk.

A második helyre preferálták a vörös színt a fiúk, és a sárgát a lányok. A harmadik helyre a fiúk a sárga, a lányok a vörös színt helyezték. A 4. helyen található a zöld, az ötödiken a kék, a hatodikon a barna, a hetedikon a szürke és a nyolcadikon a fekete szín úgy a fiúknál, mint a lányoknál.

A lila szín érzelmi ambivalenciát, labilitást, infantilizmust jelent, ha az első helyre választják.

A 8—10 éves fiúk 8-szín választása, illetve súlyozott átlagsora

Szín	1/8	2/7	3/6	4/5	5/4	6/3	7/2	8/1	Összes	Rangsor
Szürke	6 48	2 14	11 66	15 75	20 80	35 105	45 90	17 17	495	7
Kék	8 64	8 56	10 60	19 95	35 140	29 87	25 50	17 17	569	5
Zöld	18 144	26 182	30 180	28 140	21 84	13 39	8 16	7 7	692	4
Vörös	30 240	39 273	26 156	29 145	14 56	6 18	6 12	1 1	901 ^b	2
Sárga	35 280	35 245	25 150	24 120	12 48	9 27	7 14	4 4	888	3
Lila	48 384	32 224	28 168	17 85	6 24	10 30	7 14	3 3	932	1
Barna	4 32	5 35	16 96	13 65	40 160	29 87	34 68	10 10	553	6
Fekete	2 16	4 28	5 30	6 30	3 12	20 60	19 28	92 92	296	8

Goldschmidt (1953) 180 kisiskolásnál végzett vizsgálati eredménye szerint is úgy a fiúk, mint a lányok első helyre a lila színt választották.

Flehinghaus (1959) azt találta, hogy a lányok sokkal nagyobb arányban (30,9%) választják a lilát első helyre, mint a fiúk (14,5%). A mi vizsgálati eredményünk is nagyjából ezt a százalékos eltolódást tükrözi.

Ezek szerint a lányok érzelmi érése nagyobb százalékban mutat elmaradást a biológiai akcelerációhoz viszonyítva, mint a fiúké. Ez rendkívül érdekes adat, mivel ellene mond a közfelfogásnak, ami szerint a lányok érzelmileg korábban érnek, mint a fiúk.

A második helyre a fiúk a vörös, a lányok a sárga színt választották. Goldschmidt kutatási eredményei is azt tükrözték, hogy a fiúk a második helyen a vörös színt választották, viszont a német lányokra az jellemző, hogy ők is a vörös színt preferálták második helyen.

A lila-vörös első két helyen való szerepeltetése Lüscher szerint jelzi, hogy az ingerekre könnyen és gyorsan reagálnak, szeretnének erős egyéniség benyomását keltetni. A lila-sárga színnek első két helyre való választása pedig jelzi: - a fantázia-képek kibontakozásának igényét, nyíltszívűséget, az érdekes, izgalmas találkozások utáni vágyat, a várakozó álláspontot.

Azt is mondhatnánk, hogy a lila-vörös szín választása a kezdődő, kibontakozódó maskulin igényt, (az aktivitást), míg a lányokra jellegzetes lila-sárga konstelláció a kibontakozódó feminin jelleget (a várakozást, a passzivitást) jelzi. Az eddig elmon-

2. táblázat

n: 149

A 8—10 éves lányok 8-szín választása, illetve súlyozott átlagsora

Szín	1/8	2/7	3/6	4/5	5/4	6/3	7/2	8/1	Összes	Rangsor
Szürke	0 0	2 14	4 24	6 30	11 44	55 165	52 104	19 19	400	7
Kék	3 24	8 56	14 84	25 125	37 148	28 84	22 44	12 12	577	5
Zöld	9 72	16 112	19 114	58 290	27 108	9 27	6 12	5 5	740	4
Vörös	12 96	33 231	49 294	26 130	13 52	10 30	3 6	3 3	842	3
Sárga	29 232	53 371	41 246	9 45	9 36	2 6	2 4	4 4	944	2
Lila	94 752	32 224	11 66	7 35	2 8	1 3	2 4	0 0	1092	1
Barna	0 0	2 14	9 54	14 70	41 164	31 93	44 88	8 8	491	6
Fekete	2 16	3 21	2 12	3 15	10 40	13 39	18 36	98 98	277	8

4. táblázat

	1	2	3	4	5	6	7	8
fiúk n: 151	lila 31,78%	vörös 25,82%	sárga 16,55%	zöld 18,54%	kék 23,17%	barna 19,20%	szürke 29,80%	fekete 60,92%
lányok n: 149	lila 63,08%	vörös 32,88%	sárga 35,57%	zöld 38,92%	kék 24,83%	barna 20,80%	szürke 34,89%	fekete 65,77%

dottakat mégjobban aláhúzza az Eggert (1965) által bevezetett értékelési mód, ami szerint a második helyen választott szín „elárulja” a célt, amit el akar érni. A 8—10 éves fiúk a maszkulin, illetve a lányok a feminin jelleg kibontakoztatását azzal, hogy a vörös, illetve a sárga színt választották a második helyre.

Érdekes az is, hogy úgy a fiúk, mint a lányok az ötödik helyre helyezték a kék színt, ami Eggert szerint „a latens állapotot” jelzi. Ez a kék szín esetében arra hívja fel a figyelmet, hogy a lappangó állapotban levő nyugtalanság bármikor felléphet!

Ezt a tényt azok a kollegák, akik 3., 4. általánosban tanítanak, számtalanszor konstatálhatták.

Összehasonlítottuk a fiúk és lányok színválasztását abból a szempontból is, hogy milyen százalékban háritottak alapszínt, illetve hányan választottak nem alapszínt az első-második helyre.

A *kék* szín elutasítása a fiúknál 27,81%-o, a lányoknál 22,81%-ban fordult elő. Ami jelzi frusztrált helyzetüket, amit elviselhetetlennek érznek, ezért megnehezült koncentrációs készségük, nehezen tanulnak.

A *zöld* színt a fiúk: 9,93%-ban a lányok: 7,38%-ban utasították el. Ez akadályozott önmegvalósításra utal, a túlterhelés miatt képtelen kibontakozódni.

A *vörös* színt a fiúk: 4,73%-o-a, a lányok: 4,02%-o-a utasította el. Ezzel jelzik bénultságukat, inaktív voltukat.

A *sárga* színt a fiúk: 7,28%-o-a, a lányok: 4,02%-o-a utasította el. Ezek a gyerekek túl ingerült feszültségben élnek, félnek a csalódástól.

Az elutasított alapszíneket az első helyen álló színnel, jelenleg a lila színnel kellene kompenzálni. Azonban a lila szín erre nem alkalmas, mert ez azt jelzi, hogy a képzelet világába, a mesevilágba menekülnek, amivel csökkenthetik ugyan belső feszültségüket, de kompenzálni nem tudják.

A nem alapszínek közül most csak a fekete szín választása súlyos szorongásos feszültséget, pánikreakcióra való hajlamot, alkalmazkodási képtelenséget jelent. – Szerencsére kevés gyermekre jellemző ez a kép, de nem hanyagolható el!

A 300 kisiskolásra jellegzetesnek mondható 8-szín választása a 3. táblázaton látható.

3. táblázat

n: 300

A 8–10 éves kisiskolás fiúk és lányok 8-szín választása, illetve súlyozott átlagsora

Szín	1/8	2/7	3/6	4/5	5/4	6/3	7/2	8/1	Összes	Rangsor
Szürke	6 48	4 28	15 90	21 105	31 124	90 270	97 194	36 36	895	7
Kék	11 88	16 112	24 144	44 220	72 288	57 171	47 94	29 29	1146	5
Zöld	27 216	42 294	49 294	86 430	48 192	22 66	14 28	12 12	1532	4
Vörös	42 336	72 504	75 450	55 275	27 108	16 48	9 18	4 4	1743	3
Sárga	64 512	88 616	66 396	33 165	21 84	11 33	9 18	8 8	1832	2
Lila	142 1136	64 448	39 234	24 120	8 32	11 33	9 18	3 3	2024	1
Barna	4 32	7 49	25 150	27 135	81 324	60 180	78 156	18 18	1044	6
Fekete	4 32	7 49	7 42	9 45	13 52	33 99	37 74	190 190	583	8

Az általunk vizsgáltak tehát: első helyre a lilát, a másodikra a sárgát, harmadik helyre a vöröst választották, majd ezt követte a zöld, kék, barna, szürke, fekete szín.

A lila szín első helyen való választása Lüscher szerint pubertás előtt állóknál fizioiógias. Erre utal Goldschmidt kutatási eredménye is.

Flehinghaus (1959) viszont úgy találta, hogy az ebben a korban levő gyerekek a vörös és a sárga színt kedvelik leginkább.

A Lüscher-féle színtesztet dolgozó kutatók többsége úgy találta, hogy a kék szín ötödik helyen való szerepeltetése a 7-10 éves korúaknál általános. A mi vizsgálati eredményünk ezzel megegyezik.

A sárga-vörös színnek 2., 3. helyen történt választása jelzi, hogy az általunk vizsgált 300 tanuló kb. 56%-a nyitott. A 300 kisiskolásnál végzett Lüscher-féle színteszt alapján a következő megállapításokat tehetjük:

1. A lányok és fiúk 8-szín választása felhívja a figyelmet arra, hogy a 8-10 éves lányok érzelmi életének fejlődése némileg elmaradt az ugyanolyan korú fiúké-tól. (A lányok lila szín preferálása: 63,08%.)

2. A felgyorsult biológiai akceleráció nincs szinkronban az általunk vizsgált 8-10 éves fiúk és lányok személyiségfejlődésével, ezért nagy ebben a korban a pszichés labilitás.

3. A kibontakozó maskulin, illetve feminin jelleg jól tükröződik a vizsgálati eredményekben. (A fiúk lila-vörös, illetve a lányok lila-sárga szín párt választották.)

4. Nyitottságra utaló színválasztás a fiúknál 42,37%-ban, a lányoknál 68,45%-ban fordult elő.

5. Az általunk vizsgált kisiskolások 8-szín választása a következőképpen alakult: az első helyre került a lila, majd ezt követte a sárga-vörös-zöld-kék-barna-szürke és utolsónak a fekete.

Goldschmidt ugyanilyen korú német gyerekeknél végzett vizsgálatához viszonyítva eltérés csak a lányok 8-szín választásában látható. A német lányok a vörös színt választották a második és a sárgát a harmadik helyre. A német és a magyar fiúk 8-szín választásában nincs eltérés.

Felmerül a kérdés, vizsgálati eredményeink mennyire általánosíthatók, s milyen pedagógiai konzekvenciákat tehetünk? Tény, vizsgálatainkat csak egy megyében levő általános iskolákban végeztük, mégis feltételezhető egy országos felmérés esetén a hasonló eredmény. Erre bátor kodunk következtetni abból, hogy az azonos korú német gyerekeknél hasonló eredményt kaptak.

Tanulmányunkkal a kisiskolásokkal foglalkozó pedagógusok személyiségformáló munkáját szeretnénk támogatni.

Pedagógiai következtetések:

1. Az ebben a korban levő tanulók többsége (kb. 56%-a) nyitott, akikkel könnyen boldogul a pedagógus, de legalább 44%-ra tehető azoknak a száma, aki: gá-tolt, szorongó, zárkózott, visszahúzó dó, inaktív stb.

Ez utóbbi csoportba tartozó tanulók személyiségformálása nem könnyű feladat. Ahhoz, hogy megváltoztassuk őket, szükséges:

a) felszabadult (szorongásmentes) iskolai légkör,

b) egyéni bánásmód, amely: előrelátó, megfontolt, a gyermeket szüntelenül biztató, gyakran jutalmazó, magát megszerettetni tudó pedagógiai magatartásban manifesztálódik.

2. Tanulási problémákkal, koncentrációs nehézséggel bajlódók száma is elég magas (a mi vizsgálatunkban ez 50,62%-os előfordulású). A feladat annak tisztázása, miért állnak fenn ezek a tünetek? Amennyiben mentális gyengeség az ok, akkor is-

kolai ideggondozói vagy nevelési tanácsadóban történő kivizsgálás szükséges, ha már a felzárkóztatás kudarcba fulladt.

Amikor az inadekvát miliő tehető felelőssé, akkor nélkülözhetetlen a szülők felkeresése, a velük való feltáró beszélgetés mellett a tanuló toleranciakészségének fejlesztése, amit a megterhelések fokozatos emelésével lehet elérni.

3. A helytelen oppozíciós magatartási forma (7,32%-ban fordult elő) állandósulását meg kell akadályozni. Ennek oka is legtöbbször a közvetlen miliőben rejlik. A családlátogatásnak, a szülőkre való ráhatásnak itt is döntő jelentősége van. Ezzel azonban nem elégedhetünk meg, mivel a magatartási sztereotípiákat is át kell alakítani (opponáló gyerekek személyiségnívójának hanyatlásáról van szó). Cél: az adaptációs készség kialakítása, ami hosszú időt, türelmet igényel és állandó pozitív alkalmazkodó magatartásmintát! Valamint a közösségnek az egyénre gyakorolt formáló hatását kell kiaknázni.

4. Külön nehézséget jelent a hiperaktív gyermekekkel való bánásmód, előfordulása 23%-os volt. Cél: mentális szintjüknek megfelelő feladatokkal való ellátás.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szerző 300 kisiskolásnál végzett Lüscher-féle szintesttel vizsgálatot.

Megállapította:

1. Van a 8–10 évesekre jellegzetes színkonstelláció, amely a külföldi irodalmi adatokkal összehasonlítva csak minimális eltérést tükröz.
2. Már ebben a korban tendenciaszerűen jelentkezik a maszkulin, illetve a feminin jelleg.
3. A lányok érzelmi érése lassúbb, mint a fiúké.
4. A vizsgáltak érzelmi fejlődésének üteme elmaradt a biológiai éréstől.
5. A Lüscher-féle szintesttel történt vizsgálat néhány pedagógiai következtetés megfogalmazására nyújtott lehetőséget.

IRODALOM

- Angyal, L.: A limbikus lebeny pszichológiai vonatkozásai. MTA Pszich. Tanulmányok, 1961. 3. 445–464.
- Böszörményi, Z.–Brunecker, Gy.: A gyermekkor és az ifjúkor pszichiátriája. Medicina Kiadó, Budapest, 1979. 156–162.
- Geréb, Gy.: Pszichológia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.
- Grastyán, E.: Útban az emberi emóciók megértése felé. Valóság, 1968. 6., 1–16.
- Mérei, F.: A Lüscher-próba a klinikai pszichodiagnosztikában. Pszich. Tanulmányok, XI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.
- Rókusfalvy, P.: Pályaválasztó fiatalok érzelmi életének visszatükröződése a pszichológiai vizsgálatok adataiban. Pszich. Tan. V. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.
- Rókusfalvy, P.: A pályaválasztási érettség vizsgálatának módszerei. Pszich. Tan. IX. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.
- Rókusfalvy, P.: Affektivitás és társas alkalmazkodás a serdülő és az ifjúkorban. Magyar Pedagógia, 1968. 4.
- Rókusfalvy, P.: Igényszint és affektivitás. M. Pszichológiai Szemle, 1968. 4.
- Rókusfalvy, P.–Povázsay, É.–Sipos, K.–Halmi, Gy.: Az affektivitás vizsgálata. A Lüscher-teszt alkalmazási lehetőségei és standardizálása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.